

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Δ΄ ΤΑΞΗΣ
ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 26 ΜΑΪΟΥ 2008
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

A. Όποτε λοιπόν μαζευόταν στον ίδιο τόπο, αδικούνταν μεταξύ τους, γιατί πραγματικά δεν κατείχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται πάλι και να αφανίζονται. Ο Δίας λοιπόν, επειδή ανησύχησε για το γένος μας, μήπως εξολοκλήρου χαθεί, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να βάλουν τάξη στις πόλεις και να σφυρηλατήσουν δεσμούς φιλίας. Ο Ερμής τότε ρωτάει το Δία με ποιον τρόπο τέλος πάντων να δώσει τη δικαιοσύνη και το σεβασμό στους ανθρώπους. «Ποιο απ' τα δύο, έτσι να μοιράσω κι αυτές, όπως οι τέχνες έχουν μοιραστεί; Και έχουν μοιραστεί με τον εξής τρόπο: ένας που κατέχει την ιατρική είναι αρκετός για πολλούς ανάιδεους, το ίδιο και οι άλλοι τεχνίτες: έτσι λοιπόν να βάλω ανάμεσα στους ανθρώπους και τη δικαιοσύνη και το σεβασμό, ή να τα διαμοιράσω σε όλους;». «Σε όλους» είπε ο Δίας «και όλοι να έχουν συμμετοχή γιατί δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν πολιτείες, αν λίγοι συμμετέχουν σ' αυτά όπως ακριβώς στις υπόλοιπες τέχνες: και βάλε κιόλας νόμο εκ μέρους μου να σκοτώνουν ως νοσηρό στοιχείο για την πόλη αυτόν που δεν μπορεί να συμμετέχει στο σεβασμό και τη δικαιοσύνη».

B.1. Σύμφωνα με το μύθο του Πρωταγόρα ο Προμηθέας για να αναπληρώσει την απερισκεψία του Επιμηθέα, ο οποίος άφησε «ακόσμητον» τον άνθρωπο, έκλεψε από τον Ήφαιστο και την Αθηνά τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά (έντεχνον σοφίαν σύν πυρί) και τα δώρισε στους ανθρώπους, προσφέροντάς τους έτσι τη δυνατότητα να δημιουργήσουν πολιτισμό.

Η φωτιά αποτελεί το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό, γιατί το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί και έτσι δημιουργήθηκε ένα είδος πνευματικής-πολιτισμικής συγγένειας τους με τους θεούς. Είναι θεϊκό γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα. Είναι επίσης θεϊκό γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών.

Η πρώτη λοιπόν και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας. Εφ' όσον ο άνθρωπος πήρε το παραπάνω μερίδιο από τα πράγματα των θεών, μόνος αυτός από τα άλλα ζώα συγγένεψε με αυτούς (πρῶτον μὲν διὰ τὴν ... ἐνόμισεν), πίστεψε στην ύπαρξή τους και άρχισε να τους λατρεύει, οργάνωσε λατρευτικές ενέργειες και κατασκεύασε αντικείμενα βοηθητικά της λατρείας («καί ἔπεχείρει ... θεῶν»).

Επίσης ένα άλλο στοιχείο του άυλου πολιτισμού, στο οποίο αναφέρεται ο Πρωταγόρας είναι η γλώσσα. Οι άνθρωποι άρχισαν από νωρίς, μετά την απόκτηση των τεχνικών γνώσεων και της φωτιάς, να διαμορφώνουν τους άναρθρους ήχους της φωνής τους σε έναρθρους φθόγγους και με τους συνδυασμούς αυτών των φθόγγων να διαρθρώνουν παράλληλα λέξεις («έπειτα φωνήν ... τῆ τέχνη»), δημιουργώντας τον κυριότερο κώδικα επικοινωνίας μεταξύ τους.

Παράλληλα με τον ηθικό (εμφάνιση θρησκείας) και πνευματικό (δημιουργία γλώσσας) πολιτισμό ο άνθρωπος δημιούργησε, πάλι χάρη στις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά, στοιχεία του υλικού-τεχνικού πολιτισμού. Σ' αυτό τον ώθησε η ανάγκη για την αντιμετώπιση των δυσκολιών της φύσης και για την προστασία του από τις καιρικές συνθήκες καθώς και η υποχρέωση για την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών. Έτσι, επινόησε και κατασκεύασε κατοικίες, ενδύματα, υποδήματα και στρωσίδια, ενώ παρασκεύασε τροφές από προϊόντα που παράγει η γη («καί οἰκήσεις ... ἠΰρετο»).

B.2. Η δημιουργική τέχνη είναι συνώνυμη με την έντεχνον σοφία, την οποία μαζί με τη φωτιά έκλεψε και χάρισε στους ανθρώπους ο Προμηθέας. Πρόκειται ουσιαστικά για την τέχνη των δημιουργών, δηλαδή των τεχνιτών. Δημιουργός (δῆμος + ἔργον) είναι αυτός που παράγει ένα έργο ωφέλιμο στο δήμο, στο λαό· στην κατηγορία των δημιουργών ανήκαν κατά τους ομηρικούς χρόνους οι μάντις, οι γιατροί, οι κήρυκες, οι οικοδόμοι κ.τ.λ.

Οι άνθρωποι, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, αρχικά ζούσαν μεμονωμένοι και κατοικούσαν σκορπισμένοι εδώ κι εκεί. Όμως η ζωή τους κινδύνευε και από τα θηρία, που τους αφάνιζαν. Αυτήν την απειλή δεν μπορούσαν να την αντιμετωπίσουν για δύο λόγους: α) ως προς τη δύναμη και τις άλλες σωματικές ικανότητες υστερούσαν από τα θηρία και β) είχαν βέβαια

εργαλεία για την εξασφάλιση της τροφής, όχι όμως και κατάλληλα όπλα για την προστασία τους από τα θηρία. Αυτήν την ανεπάρκεια ο Πρωταγόρας την αποδίδει στο ότι οι άνθρωποι δεν είχαν ακόμη αναπτύξει την πολιτική τέχνη (την κατάλληλη κοινωνική και πολιτική οργάνωση) και επομένως δεν είχαν ούτε την πολεμική τέχνη, για να μπορούν να αποκρούουν τις επιθέσεις των θηρίων ή να τα σκοτώνουν (η πολεμική τέχνη είναι μέρος της πολιτικής τέχνης, αφού δημιουργείται και καλλιεργείται σε οργανωμένες κοινωνίες). Για το λόγο αυτό χαρακτηρίζεται «ενδεής».

B.3. Και τα δύο απόσπασμα ο Πρωταγόρας διατυπώνει μια βέβαιη προϋπόθεση για την ύπαρξη πόλης και αυτή είναι η καθολικότητα της πολιτικής αρετής (η συμμετοχή όλων σ' αυτήν).

Στο πρωτότυπο απόσπασμα, διαφαίνεται από το μύθο η απόλυτη σχέση του Δία: όλοι χωρίς καμία εξαίρεση, πρέπει να συμμετέχουν στην αιδώ και στη δίκη, δύο έννοιες οι οποίες συνθέτουν την πολιτική αρετή, ειδικά δεν είναι δυνατό να υπάρξουν πόλεις. Η αιδώς είναι η ηθική συνείδηση, ο σεβασμός στους άγραφους νόμους, το φιλότιμο, ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νοιώθει ο άνθρωπος για κάθε πράξη που αντιβαίνει στις καθιερωμένες ηθικές αξίες. Η δίκη είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, ο σεβασμός στους γραπτούς νόμους και στα δικαιώματα των άλλων. Άρα, τόσο η αιδώς όσο και η δίκη αποτελούν τη βάση της κοινωνικής συμβίωσης και την προϋπόθεση για την συγκρότηση και διατήρηση των πόλεων αλλά και την ανάπτυξη του πολιτισμού.

Στο μεταφερόμενο απόσπασμα, ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει την αναγκαιότητα της καθολικότητας της πολιτικής αρετής. Εδώ βέβαια την πολιτική αρετή την αναφέρει ως «ανδρός αρετήν», την οποία συνιστούν η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη και η οσιότητα (ευσέβεια), που είναι τα μέρη της. επίσης αν κάποιος δε μετέχει στην αρετή, πρέπει να τον διδάσκουμε και να τον τιμωρούμε, για να βελτιωθεί και να μετέχει και αυτός σ' αυτήν. Αν όμως, παρ' όλα αυτά, δε θελήσει να ενστερνιστεί την αρετή, πρέπει να αποβάλλεται από την πόλη ή να θανατώνεται. Άρα από τα δεδομένα αυτά καθίσταται φανερό πόσο αναγκαία είναι η συμμετοχή όλων στην πολιτική αρετή για τη συγκρότηση οργανωμένων πολιτειακά κοινωνιών.

B.4. Σχολικό βιβλίο σελ. 56,
«Τα θέματα του Πρωταγόρα... από τους συνομιλητές»

B.5. μετέσχε: σχεδόν, πολιούχος
διηρθρώσατο: έναρθρος, αποδιάρθρωση
ῶκουν: κατοικία, ενοίκιο
γένει: οικογένεια, γενετικός
κόσμοι: κόσμημα, διακοσμητικός

Γ.1. Επειδή ο Ηρακλής έβλεπε ότι η Ελλάδα σπαρασσόταν από πολέμους, επαναστάσεις και πολλά άλλα δεινά, αφού έβαλε σ' αυτά ένα τέλος και συμφιλίωσε τις πόλεις, έδειξε στους μεταγενέστερους με ποιους συμμάχους από τη μια και εναντίον ποιων εχθρών από την άλλη έπρεπε να πολεμούν. Αφού πραγματοποίησε εκστρατεία εναντίον της Τροίας, που τότε ήταν η ισχυρότερη δύναμη της Ασίας, τόσο (που) διέφερε ως προς τα ηγετικά του προσόντα από τους άλλους αρχηγούς που έκαναν αργότερα τον ίδιο πόλεμο· ώστε (αυτοί) με τη βοήθεια όλων των Ελλήνων και μέσα σε δέκα χρόνια κυρίευσαν την Τροία με μεγάλο κόπο, ενώ ο Ηρακλής την κυρίευσε εύκολα σε λιγότερες μέρες.

Γ.2. εἶδομεν, στάσεσι(ν), πλειόνων/πλεόνων, ὄντι, τούτων, ὑποδεικνύασι/ὑποδεικνύουσι, ἄς, μείζονος, διαφέρειν, ἔτει

Γ.3.α. πολέμων: γενική αντικειμενική από το μεστήν
οὔσαν: κατηγορηματική μετοχή από το ὄρων
τοῖς ἐπιγιγνομένοις: επιθετική μετοχή ως αντικείμενο στο ὑπέδειξε

ἐκφέρειν: υποκείμενο στο απρόσωπο δεῖ και τελικό
απαρέμφατο

ἐπὶ Τροίαν: εμπρόθετος προσδιορισμός της εχθρικής
κατεύθυνσης στο ποιησάμενος στρατείαν

τῆ στρατηγία: δοτική της αναφοράς στο διήνεγκε

Γ.3.β. «πρὸς οὓς δεῖ τοὺς πολέμους ἐκφέρειν»:

Δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση,
ως αντικείμενο ἔμμεσο στο ὑπέδειξε.

«ἥπερ εἶχε τότε μεγίστην δύναμιν τῶν περὶ τὴν Ἀσίαν»:

Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στο Τροίαν.